

КАДРОВА РОБОТА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.2

О. В. ХУДЯКОВА,*аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИМОГИ ДО КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ В ПОЛІЦІЇ

Проаналізовано норми закону України «Про Національну поліцію» щодо встановлення вимог до кандидатів на службу в Національній поліції України. На підставі наукового дослідження запропоновано внести відповідні зміни до національного законодавства. Наприклад, обгрунтовано доцільність прийняття комплексного наказу щодо Національної поліції України, в якому на підставі науково виваженого підходу необхідно передбачити нормативи з фізичної підготовки для кандидатів на посади в різні підрозділи поліції.

Ключові слова: кандидат на службу, поліція, правоохоронні органи, фізична підготовка, поліграф, граничний вік.

Khudiakova, O.V. (2015), "Requirements for the applicants for police service" ["Vymohy do kandydativ na sluzhbu v politsii"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 107–111.

Становленню Національної поліції України сьогодні приділяється значна увага керівництва держави. Так, Президент України П. О. Порошенко заявив, що особливих успіхів влада домоглася у сфері реформи правоохоронних органів. За його словами, півроку тому поліцейським довіряли лише 7 відсотків українців, тоді як зараз таких уже 70 відсотків. «Це тому, що поліцейські більше не корумповані», – підкреслив Президент України» [1]. Нова поліція – це лише перший крок у реформуванні правоохоронних органів України, як заявив Прем'єр-міністр України. «Той досвід, який уже зараз є в роботі нової української поліції, вказує на те, що реально працює. Громадяни зрозуміли – так, як було, вже не буде. Треба виконувати закон, треба не порушувати правила дорожнього руху, треба поважати поліцейського, і поліцейський поважає, захищає і служить такому громадянину України», – заявив А. П. Яценюк [2].

Постановка проблеми. Особливе місце у процесі реформування поліції посідає її кадрове забезпечення. Зазначене питання на порядок денний виносить необхідність наукових підходів до розробки та застосування відповідних заходів.

Стан дослідження. Слід відмітити, що проблемами кадрового забезпечення правоохоронних органів у різні часи опікувалися такі фахівці: В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, Г. В. Атаманчук, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, В. С. Венедіктов, В. Я. Гоц, М. І. Іншин, Ю. М. Козлов, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. П. Коренєв, К. Ю. Мельник, С. С. Студенікін, Ю. С. Шем-

шученко та ін. Незважаючи на великий обсяг проведеної в цьому напрямі роботи, сьогодні ще залишаються проблеми у правовому регулюванні прийняття на службу в поліції, зокрема у сфері закріплення вимог до кандидатів на відповідну службу. Тому **метою** статті є визначення шляхів удосконалення національного законодавства, яке регламентує вимоги до кандидатів на службу в поліції.

Виклад основного матеріалу. Національне законодавство сьогодні чітко встановлює вимоги до кандидатів на службу в поліції. Так, ст. 49 закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. [3 навіть має назву «Вимоги до кандидатів на службу в поліції». Відповідно до цієї статті на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою (ч. 1). Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України (ч. 2). Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи у випадках, визначених ч. 2 ст. 61 цього Закону, а також особи, які: 1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом; 2) особи, які звільнені або

мали бути звільнені з посад на підставі закону України «Про очищення влади» (ч. 3).

Проведемо більш детальний аналіз зазначених норм. Так, національний законодавець передусім установлює вимогу щодо належності до громадянства України. Це означає, що іноземці або особи без громадянства не можуть стати поліцейськими, поки їх не приймуть у громадянство України. Прикладом цього є прийняття в громадянство України Г. Грігалашвілі, який раніше очолював патрульну поліцію Грузії, указом Президента України, підписаним 15 листопада 2015 р. [4]. Сьогодні Г. Грігалашвілі очолює Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України.

Практика зарубіжних країн також свідчить переважно про аналогічний підхід. Так, у США до більшості поліцейських департаментів приймаються на службу тільки громадяни США; до кандидата в спеціальні агенти Федерального бюро розслідувань (ФБР) ставиться вимога володіння громадянством США або Північних Маріанських островів [5, с. 109, 111]. Вимогу щодо наявності громадянства у кандидатів на посади в поліції ставить законодавство Італії, Іспанії та Португалії [6, с. 151].

Наступною вимогою до кандидатів на службу в Національній поліції України є досягнення ними 18-річного віку. Таким чином, установлюється лише нижня вікова межа прийняття на службу. Слід одразу вказати на те, що ця межа є вищою, ніж передбачена ст. 188 Кодексу законів про працю України для прийняття на роботу найманих працівників. Крім того, слід зазначити, що ст. 76 закону України «Про Національну поліцію» встановлює граничний вік перебування на службі в поліції. Так, поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку. Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку: до підполковників поліції включно – 55 років; полковники, генерали поліції – 60 років. Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби. З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що граничний вік перебування на службі в поліції слід вважати верхньою межею вікового критерію для прийняття на службу.

Ще однією умовою для кандидатів на службу в Національній поліції України є наявність повної загальної середньої освіти. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 р. № 651-XIV визначає загальну середню

освіту як цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності. Громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, особливостей інтелектуального, соціального і фізичного розвитку особистості, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах. Також громадяни України мають право на здобуття повної загальної середньої освіти у приватних навчальних закладах.

Національний законодавець установив певні терміни навчання для здобуття повної загальної середньої освіти: 1) у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) I–III ступенів – 11 років; у ЗНЗ I ступеня – 4 роки; у ЗНЗ II ступеня – 5 років; у ЗНЗ III ступеня – 2 роки (термін навчання у ЗНЗ для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, встановлюється Кабінетом Міністрів України); 2) у професійно-технічних та вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації термін здобуття повної загальної середньої освіти встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

Національний законодавець установив, що для прийняття на службу в Національній поліції України не важливими є раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, етнічне та соціальне походження, майновий стан, місце проживання кандидата на службу. Більш того, забороняється встановлювати переваги чи обмеження під час прийняття на службу з огляду на зазначені ознаки. Таким чином, до спеціального законодавства вводиться загальна антидискримінаційна вимога, яка, до речі, передбачена Конституцією України.

Вимога про необхідність володіння українською мовою кандидатами на службу в Національній поліції України обумовлюється тим, що відповідно до ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова, а поліцейський як представник держави (перебуває на службі в органі державної влади) повинен володіти державною мовою.

Слід звернути увагу на те, що сьогодні склалася дивна ситуація у сфері нормативного

закріплення вимог до фізичної підготовки кандидатів на службу в Національній поліції України. Так, у 2015 р. в патрульну поліцію приймали на підставі Методичних рекомендацій щодо умов та порядку виконання вправ і нормативів з фізичної підготовки кандидатами на службу до підрозділів патрульної поліції, затверджених Першим заступником Міністра внутрішніх справ України 30 січня 2015 р. Сьогодні зазначені Методичні рекомендації застосовують і при прийнятті на службу в інші підрозділи Національної поліції України. Однак, виходячи з того, що завдання та функції різних підрозділів поліції відповідним чином відрізняються, вважаємо, що це, у свою чергу, накладає відповідну специфіку і на фізичну підготовку поліцейських. Отже, існує необхідність прийняття комплексного наказу щодо Національної поліції України, в якому на підставі науково виваженого підходу передбачити нормативи з фізичної підготовки для кандидатів на посади в різні підрозділи поліції.

Частина 3 ст. 49 закону України «Про Національну поліцію», закріплюючи, що в поліцію не може бути прийнято осіб, які відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом, та осіб, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі закону України «Про очищення влади», передбачає і відсылку до ч. 2 ст. 61 цього Закону. Відповідно до ч. 2 ст. 61 закону України «Про Національну поліцію» не може бути поліцейським: 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою; 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, в тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку; 3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої; 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав; 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; 6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск; 7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції; 8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства; 9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

З огляду на те, що ч. 4 ст. 61 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що поліцейський не може бути членом політичної партії, а також виходячи з викладених вище міркувань щодо граничного віку перебування на службі у поліції, пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 61 закону України «Про Національну поліцію» п. 10 «особа, яка є членом політичної партії» та п. 11 «особа, чий вік перевищує максимальний граничний вік для служби в поліції».

Також у рамках зазначеної статті доцільно звернути увагу на ст. 50 закону України «Про Національну поліцію», яка передбачає проведення різноманітних перевірок під час прийняття на службу в поліції. Так, відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України. Відповідно до ч. 2 ст. 50 Закону громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі. Частина 3 ст. 50 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що відповідно до порядку, встановленого законом, щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка, порядок проведення якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами.

Більш детально зупинимось на правовому забезпеченні проведення тестування на поліграфі, оскільки ця процедура є новою для практики прийняття до правоохоронних органів. Сьогодні відповідному тестуванню значна увага приділяється і керівництвом держави. Так, під час свого виступу у Верховній Раді України 2 грудня 2014 р. Президент України П. О. Порошенко зробив заяву, що люди, які матимуть доступ до державної таємниці, а так само до матеріальних коштів, будуть проходити поліграф (детектор брехні). «Через детектор брехні пройшли й усі волонтери, які приймалися на роботу в департаментах Міністерства оборони. Можу відзначити, що 25 % волонтерів не пройшли детектор брехні», – сказав П. О. Порошенко. «Це має бути абсолютною нормою й при інших призначеннях», – підкреслив Президент України [7].

Поліграф (polygraph, від грец. πολυ – багато і γράφω – писати, синонім: детектор брехні, лай-детектор) є різновидом психофізіологічної апаратури і являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін

психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз інформації, отриманої від людини у процесі опитування за допомогою поліграфа, як стверджується, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує [8].

Слід звернути увагу на те, що у США та окремих країнах Європейського Союзу під час прийняття на службу в поліції використовують дослідження на поліграфі. У цих країнах перевірка на поліграфі являє собою відповідну стадію вивчення минулого. Поліграф націлений тут на з'ясування інформації, яку не можна одержати іншими способами вивчення минулого кандидата. Наприклад, з'ясування недавніх подій або інформації, якою володіє тільки заявник. Поліграф дозволяє роботодавцю одержати інформацію про поведінку і характер заявника. Він використовується для перевірки відповідей та інформації в заяві, перевірки кримінального минулого, визначення проблем, що виникали на попередньому місці роботи, перевірки моральних якостей [9, с. 63–64].

В юридичній літературі неодноразово висловлювалася позиція про необхідність застосування поліграфа під час прийняття на службу до правоохоронних органів, відповідні дослідження з цього питання сьогодні продовжуються. Так, наприклад, К. Ю. Мельник вказує на необхідність під час конкурсу до органів внутрішніх справ застосовувати поліграф, який дозволить одержати правдиву інформацію про поведінку й характер претендента, виявити проблеми, що виникали у нього на попередньому місці роботи, перевірити інформацію, яка міститься в наданих претендентом документах [10, с. 212].

З огляду на рівень корупції у правоохоронних органах та необхідність комплектування Національної поліції України сумлінними та моральними фахівцями пропонуємо зробити процедуру тестування на поліграфі обов'язковою під час прийняття на службу в поліції.

Слід також відмітити, що у країнах, де застосовується поліграф при прийнятті на службу в поліції, він застосовується як елемент спеціальної перевірки. З огляду на це доцільним є поширення норм національного законодавства стосовно спеціальної перевірки і на тестування на поліграфі. Так, ч. 3 ст. 50 закону України

«Про Національну поліцію» передбачає, що відповідно до порядку, встановленого законом, щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка, порядок проведення якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами. Стаття 54 закону України «Про Національну поліцію» серед документів, які особа, котра бажає взяти участь у конкурсі на посаду поліцейського, подає до поліцейської комісії, передбачає письмову заяву про участь у конкурсі, в якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до закону України «Про захист персональних даних». Стаття 61 закону України «Про Національну поліцію» встановлює, що не може бути поліцейським особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції.

Отже, існує доцільність викласти ч. 2 ст. 50 закону України «Про Національну поліцію» таким чином: «Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, проходять тестування на поліграфі, порядок проведення якого визначається законом». Пункт 1 ч. 1 ст. 54 закону України «Про Національну поліцію» необхідно викласти у такій редакції: «письмову заяву про участь у конкурсі, в якій також зазначається про надання особою згоди на тестування на поліграфі та згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Пункт 6 ч. 2 ст. 61 закону України «Про Національну поліцію» доцільно викласти таким чином: «особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки чи тестування на поліграфі під час прийняття на службу в поліції або не пройшла перевірку чи тестування, а також особа, яка відмовляється від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск».

Висновок. Подальше удосконалення національного законодавства, яке регламентує вимоги до кандидатів на службу в поліції, сприятиме вирішенню питань належного кадрового забезпечення поліції, яка сьогодні перебуває в стадії реформування.

Список використаних джерел

1. Воськало М. Порошенко заявил, что в новой полиции с коррупцией покончено [Електронний ресурс] / Микола Воськало // Публичные люди : [сайт]. – 04.12.2015. – Режим доступу: <http://pl.com.ua/poroshenko-zayavil-chto-v-novoj-politsii-s-korruptsiej-pokoncheno/>. – Назва з екрана.

2. Яценюк: Нова поліція – це лише початок реформування правоохоронних органів [Електронний ресурс] // zik : [сайт] / Захід. інформац. корпорація. – 23.08.2015. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2015/08/23/yatsenyuk_nova_politsiya_tse_lyshe_pochatok_reformuvannya_pravoohoronnyh_organiv_618566. – Назва з екрана.
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
4. Президент підписав Указ про прийняття до громадянства України Георгіє Грігалашвілі [Електронний ресурс] // Президент України Петро Порошенко : офіц. інтернет-представництво. – 15.11.2015. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-prijnyattya-do-gromadyanstva-ukr-36292>. – Назва з екрана.
5. Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России : науч. изд. / Р. Д. Свон. ; под общ. ред. В. П. Сальникова. – СПб. : Алетейя, 2000. – 288 с.
6. Быков А. В. Основы кадровой политики в полиции и жандармерии отдельных западноевропейских стран / А. В. Быков // Вестник Московского университета МВД России. – 2008. – № 1. – С. 150–152.
7. Президент Украины П. Порошенко: «Люди, имеющие доступ к материальным ценностям и гостайне, пройдут проверку на детекторе лжи» [Електронний ресурс] // Теория и практика судебно-психологической экспертизы в современном судопроизводстве : [сайт] / Назаров О. А. – Режим доступу: <http://expert-nazarov.com/all-news/576-poroshenko-lyudi-imeyushchie-dostup-k-materialnym-tsennoyamy-i-gostajne-projdu-t-proverku-na-detektore-lzhi>. – Назва з екрана.
8. Поліграф [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Поліграф>.
9. Чарльз М. Т. Профессиональная подготовка сотрудников полиции (милиции) США и России : науч. изд. / М. Т. Чарльз ; под общ. ред. В. П. Сальникова. – СПб. : Алетейя, 2000. – 224 с.
10. Мельник К. Ю. Реформування національного законодавства у сфері проходження служби в органах внутрішніх справ – нагальна вимога сьогодення / К. Ю. Мельник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – Вип. 3 (70). – С. 206–213.

Надійшла до редколегії 18.12.2015

ХУДЯКОВА Е. В. ТРЕБОВАНИЯ К КАНДИДАТАМ НА СЛУЖБУ В ПОЛИЦИИ

Проанализированы нормы закона Украины «О Национальной полиции», устанавливающие требования к кандидатам на службу в Национальной полиции Украины. На основании научного исследования предложено внести соответствующие изменения в национальное законодательство. Так, обоснована целесообразность принятия комплексного приказа по Национальной полиции Украины, в котором на основании научно взвешенного подхода необходимо предусмотреть нормативы по физической подготовке для кандидатов на должности в разные подразделения полиции.

Ключевые слова: кандидат на службу, полиция, правоохранительные органы, физическая подготовка, полиграф, предельный возраст.

KHUDIAKOVA O. V. REQUIREMENTS FOR THE APPLICANTS FOR POLICE SERVICE

The norms of the Law of Ukraine «On the National Police» for establishing requirements for the applicants for service in the National Police of Ukraine have been analyzed. Based on the scientific research the appropriate amendments to the national legislation have been offered. Thus, the author has grounded the expediency of adopting a comprehensive regulation within the National Police of Ukraine, which on the basis of scientific balanced approach will contain the standards in physical training for the applicants for various units of the National Police of Ukraine. The author has grounded that considering the level of corruption in law enforcement agencies and the need to select conscientious and moral specialists for the National Police it is advisable to make the testing polygraph procedure mandatory while recruiting applicants for the police service

The author has also suggested to supplement the list of persons, who can not be police officers enshrined in p. 2 of the Art. 61 of the Law of Ukraine «On the National Police» with the following categories: a person, who is a member of a political party; a person, whose age exceeds the maximum age limit for the police service. The following wording has been offered for the c. 6 of the p. 2 of the Art. 61 of the Law of Ukraine «On the National Police»: «a person refusing the procedure of special checking or polygraph testing while applying for the police service or did not pass inspection or testing, as well as a person refusing the procedure for issuing admission to state secrets, if such an admission is required for performing official duties».

Keywords: applicant for the service, police, law enforcement agencies, physical training, polygraph, limit age.